

До спеціалізованої вченої
ради ДФ 35.051.103
у Львівському національному
університеті імені Івана Франка

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу

Стаховича Андрія Станіславовича

**“Державне регулювання відтворювальних процесів
у сільському господарстві України”,**

яка представлена на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
за спеціальністю 073 «Менеджмент»

1. Актуальність теми дисертації. Розширення масштабів сільськогосподарського виробництва в Україні потребує державного сприяння та регулювання, визначення і затвердження пріоритетних напрямів розвитку аграрного сектора, формування теоретико-методологічних засад становлення теорії і практики державного регулювання відтворювальних процесів у сільському господарстві України. Тема дисертаційного дослідження актуальна сьогодні не лише через скорочення обсягів сільськогосподарського виробництва внаслідок військових дій, а й через гостру необхідність вирішення продовольчої безпеки світу.

Наукова і прикладна проблематика державного регулювання відтворювальних процесів у сільському господарстві постійно перебуває в полі зору багатьох зарубіжних і вітчизняних вчених. Належно оцінюючи внесок науковців та практиків у розробку питань державного регулювання відтворювальних процесів у сільському господарстві, слід наголосити, що низка проблем недостатньо висвітлені і потребують подальшого дослідження. Зокрема, актуальною є проблема удосконалення теоретико-методологічних та практичних аспектів застосування фінансового інструментарію державного регулювання відтворювальних процесів у сільському господарстві України, можливості його адаптації до сучасних умов ведення бізнесу, що сприятиме нарощенню обсягів виробництва в сільському господарстві. Зазначене визначило актуальність теми дисертаційного дослідження, мету, предмет та завдання.

2. Зв'язок теми дисертації з державними програмами, науковими напрямами Університету та кафедри.

Дисертаційна робота виконана відповідно до напряму науково-дослідної роботи кафедри менеджменту економічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка в межах держбюджетної теми «Управління конкурентоспроможністю агропродовольчої продукції в господарській системі України» (номер державної реєстрації 0120U101814).

3. Особистий внесок здобувача в отриманні наукових результатів.

Наукові положення, теоретичні підходи, розробки, висновки та пропозиції отримані автором самостійно на основі проведеного наукового дослідження підтверджують належний рівень теоретичної підготовки Стаховича А.С. та свідчать про обізнаність здобувача з результатами наукових досліджень широкого кола вчених, що підтверджується кількістю опрацьованих наукових праць (221 джерело, у тому числі англomовної наукової інформаційної бази).

З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в роботі використані лише ті ідеї та положення, які є результатом особистих досліджень здобувача.

Дисертаційна робота Стаховича А.С. ґрунтується на використанні широкого спектра філософських, загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема: структурно-функціонального, компаративного, таксономічного та статистичного аналізу, логічного та історичного методу, групування, графічного методу тощо.

Зазначене сприяло формулюванню мети дисертаційної роботи, що полягає в розробленні теоретико-методичних засад державного регулювання відтворювальних процесів у сільському господарстві України, обґрунтуванні напрямів підвищення їх ефективності. Досягнення мети дисертаційного дослідження забезпечено належним рівнем виконання наукових завдань, що логічно виходять з поставленої мети та безпосередньо корелюються із отриманими дисертантом елементами наукової новизни.

4. Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів та запропонованих автором рішень, висновків, рекомендацій.

Зміст дисертації, її наповнення та публікації дисертанта визначають високий ступінь обґрунтованості основних наукових результатів, положень наукової новизни та висновків, представлених у роботі. Обґрунтованість наукових положень дисертації, їх достовірність й новизна забезпечуються надійною методологічною основою дослідження, що ґрунтується на використанні широкого спектра філософських, загальнонаукових і спеціальних методів, положеннях сучасної економічної науки, а саме теорії менеджменту;

використанні інструментів системного і комплексного підходів; застосуванні економіко-статистичного, логічний, порівняльно-аналітичний, компаративного та таксономічного аналізу; прийомів графічної і табличної візуалізації теоретичного та емпіричного матеріалу.

Обґрунтованість результатів дисертаційного дослідження Стаховича А.С. засвідчується їх публікацією у наукових фахових виданнях, а також апробацією на міжнародних і Всеукраїнських науково-практичних конференціях.

5. Ступінь новизни основних результатів дисертації.

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає у вирішенні важливого наукового завдання поглиблення теоретико-методичного базису та розвитку системи державного регулювання, обґрунтування ефективного застосування прикладного інструментарію державного регулювання відтворювальних процесів у сільському господарстві України. Зміст положень, винесених автором у пункти наукової новизни, не викликають заперечень. За результатами рецензування вважаємо, що здобувачем правильно визначено рівень новизни одержаних результатів. Зазначене свідчить про високу якість дисертаційного дослідження і вагомий внесок автора у відповідну наукову галузь, зокрема:

удосконалено

– бачення поняття відтворювального процесу у сільському господарстві на основі застосування єдності історичного та логічного підходу в дослідженні категорій “відтворення” та “процес суспільного відтворення”. У зв’язку з цим автором інтерпретовано відтворювальний процес в сільському господарстві як процес, базовими елементами якого є відтворення тріади чинників виробництва – землі, праці і капіталу, що розглядається як цілісний, багаторівневий, безперервний процес виробництва, продуктивного обміну, розподілу і споживання сільськогосподарської продукції, особливості якого визначаються впливом факторів виробництва, що формують специфіку сільськогосподарської галузі і обумовлюють необхідність його державного регулювання з метою забезпечення продовольчої безпеки держави та її економічної й соціальної стабільності;

– понятійно-категоріальний апарат дослідження відтворювальних процесів в сільському господарстві в Україні через уточнення змісту понять і термінів “відтворення”, “процес суспільного відтворення”, “інструментарій державного регулювання відтворювальних процесів в сільському господарстві” та їх змістовних і кореляційних зв’язків, на основі чого були виявлені ряд передумов, що вказують на посилення ролі державного регулювання відтворювальних процесів у сільському господарстві з урахуванням його специфіки у вітчизняній економіці;

– науково-прикладні засади щодо впливу нормативно-правового регулювання на відтворення робочої сили в сільському господарстві, який, на відміну від існуючих, здійснюється опосередковано через вплив на соціальну, економічну, демографічну, культурну політики та політику зайнятості, шляхом регулювання процесів, пов’язаних із її формування, реалізацією і збереженням найбільш активного і здорового та освіченого населення;

– науковий підхід до оцінювання ефективності державного регулювання відтворювальних процесів в сільському господарстві в Україні через призму таких систем утворюючих показників як: глобального індексу продовольчої безпеки, економічної доступності, фізичної доступності, якості та безпеки, забезпечення природними ресурсами, що допомогло виявити основні зв’язки між усіма показниками та з’ясувати місце України в загальному рейтингу продовольчої, економічної та ресурсної безпеки;

набули подальшого розвитку:

– методологічний підхід до трактування поняття “державне регулювання відтворювальних процесів у сільському господарстві”, що являє собою цілеспрямовану дію державних органів на ринковий механізм з метою забезпечення населення продуктами харчування відповідної якості, за рахунок ефективного використання наявних факторів виробництва без порушення економічної, соціальної та екологічної рівноваги. Це уможливило визначити основні напрями державного регулювання відтворювальних процесів у сільському господарстві через його функції: цільову, стимулюючу, законодавчу та соціальну;

– теоретико-методологічний підхід до характеристики системи відтворювальних процесів у сільському господарстві, де її базовими елементами є відтворення тріади чинників виробництва – землі, праці і капіталу. Це дозволило в якості особливого економічного ресурсу виділити «підприємницькі здібності» та «інформацію» та визначити їхню системно утворюючу роль у системі державного регулювання відтворювальних процесів у сільському господарстві;

– методика таксономічного аналізу – розрахунку коефіцієнта таксономії для оцінки загальної економічної ефективності відтворювальних процесів у сільському господарстві в Україні, що дозволило при її комплексній економічній оцінці поєднати різноманітні показники відтворювальних процесів через призму трьох факторів – землі, праці та капіталу відносно нормативного вектора-еталона та визначити загальну ефективність відтворювальних процесів у сільському господарстві в Україні протягом досліджуваного періоду;

– рекомендації щодо застосування практики досвіду країн світу щодо використання конкретних важелів та інструментів регулювання відтворювальних процесів у сільському господарстві, а саме: цінової політики, яка гарантує доходи

виробників; субсидування відсотків за отриманими кредитами, виплат зі страхування майна, агролізингу; бюджетного фінансування розвитку інфраструктури села; інструментів непрямой фінансової політики, що дасть змогу сільськогосподарським виробникам залучати кошти на тривалий термін з метою підвищення ефективного відтворення процесів у сільському господарстві.

6. Перелік наукових праць, які відображають основні результати дисертації.

Основні наукові результати дисертації опубліковано у 13 наукових працях загальним обсягом 4,72 друк. арк., з них – 6 статей у фахових виданнях загальним обсягом 3,55 друк. арк. (1 із них – у іноземному виданні, віднесених до періодичних видань) та 7 тез доповідей загальним обсягом 1,17 друк. арк. (1 із них видана за кордоном).

7. Наукове значення виконаного дослідження із зазначенням можливих наукових галузей та розділів програм навчальних курсів, де можуть бути застосовані отримані результати.

Окремі положення дисертаційної роботи є корисними для впровадження в освітній процес закладів вищої освіти за освітніми програмами спеціальності 073 «Менеджмент», зокрема при складанні навчальної програми і підготовці методичного забезпечення дисциплін “Державне адміністрування та регулювання”, “Державне регулювання економіки”, “Управління конкурентоспроможністю” та “Господарсько-правове адміністрування” (довідка № 909-Н від 05.04.2023 р.).

8. Практична цінність результатів дослідження із зазначенням конкретного підприємства або галузі народного господарства, де вони можуть бути застосовані.

Практичне значення одержаних результатів проявляється у формулюванні теоретичних положень державного регулювання відтворювальних процесів у сільському господарстві України та практичних рекомендацій щодо підвищення рівня його ефективності. Зокрема, вартими уваги є рекомендації автора стосовно застосування зарубіжного досвіду регулювання процесів відтворення у сільському господарстві, який передбачає зміцнення та забезпечення продовольчої безпеки країни, підтримку її економічної та соціальної стабільності.

У роботі Департаменту економічної політики Львівської обласної державної адміністрації застосовують запропоновану здобувачем систему показників оцінки ефективності державного регулювання відтворювальних процесів у межах планово-економічної діяльності (довідка № 1-52/161 від

03.04.2023); в ТОВ «ОТП Лізинг» використовують пропозиції дисертанта у розробці програм фінансування клієнтів аграрного бізнесу (довідка від 03.04.2023 р.); у діяльності ПАТ «Акордбанк» реалізують деякі напрями підвищення ефективності при застосуванні фінансових інструментів у процесі відтворення основних засобів (довідка від 03.04.2023 р.); ТОВ «Український медовий дім» використовує аналітичні пропозиції дисертанта стосовно використання альтернативних методів нарахування амортизації (довідка від 04.04.2023 р.).

Результати дослідження використовують у освітньому процесі Львівського національного університету імені Івана Франка при розробці навчально-методичних матеріалів (окремих тем лекцій, методичних рекомендацій для навчальних занять, ситуаційних завдань) з дисциплін “Державне адміністрування та регулювання”, “Державне регулювання економіки”, “Управління конкурентоспроможністю” та “Господарсько-правове адміністрування” (довідка № 909-Н від 05.04.2023 р.).

9. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності.

За результатами перевірки дисертаційного дослідження Стаховича А.С. на наявність ознак академічного плагіату з'ясовано коректність посилань на першоджерела для текстових та ілюстративних запозичень. У цілому навмисних спотворень не виявлено. Зазначене дає підстави стверджувати про відсутність порушень академічної доброчесності.

10. Зауваження до кваліфікаційної наукової праці.

Відзначаючи важливе значення одержаних наукових результатів дисертаційної роботи, на наш погляд, необхідно зупинитись на окремих недоліках та дискусійних моментах, які потребують додаткової аргументації та доопрацювання здобувачем, зокрема:

1. У першому розділі роботи п.1.1 представлено науково-методичне обґрунтування поняття «відтворювальний процес в сільському господарстві», представлено властивості дефініції, структуризовано складові поняття. Проте, доречно було б узагальнити думку щодо розуміння дефініції серед науковців, а сформовані наукові підходи могли б бути доповнені групою вітчизняних науковців, що визначають напрями розвитку української наукової школи.

2. У п.1.2. (с.63-65) в табл. 1.3. представлено передумови необхідності державного регулювання сільського господарства, які доречно доповнити передумовами, що обумовленні особливостями відтворення сільського господарства в умовах воєнної економіки, що ґрунтується на виокремленні існуючих загроз.

3. У пункті 1.3 доречно було б схематично узагальнити існуючу нормативно-правову базу щодо регулювання відтворювальних процесів у сільському господарстві та додати сучасні практичні аспекти та інструментарій (податкове, бюджетне, грошово-кредитне, цінове тощо), якими керується Україна при регулюванні відтворювальних процесів у сільському господарстві в умовах воєнної економіки. Для повноти розкриття завдання, доцільно було б відзначити з якими програмами стратегічного розвитку узгоджується державне регулювання відтворювальних процесів у сільському господарстві України.

4. У п. 2.2. доречно було б проаналізувати інформацію щодо динаміки зовнішніх та капітальних інвестицій у сільському господарстві, адже вони є визначальним джерелом майбутніх відтворювальних процесів у сільському господарстві, особливо в період відновлення економіки України.

5. У п. 2.3. доречно було б проаналізувати нормативно-правове забезпечення, що регулює: відносини між суб'єктами господарювання у процесі відтворення та відновлення виробничих засобів; відносини між суб'єктами господарювання та фінансовими установами, банками, державою щодо формування джерел фінансування відтворювальних процесів у сільському господарстві (основного та обігового капіталу); відносини між державою та суб'єктами фінансової інфраструктури щодо сприяння розвитку відтворювальних процесів у сільському господарстві України.

6. у п. 3.1. варто узагальнити найбільш актуальні для сьогодення методи, заходи, механізми забезпечення відтворювальних процесів у сільському господарстві, що використовуються у світовій практиці, які суб'єкти сільського господарства та держава зокрема могли б адаптувати у вітчизняну практику.

Разом з тим зазначені зауваження мають характер наукової дискусії та не знижують достатньо високого теоретико-методологічного рівня та практичної значимості дисертаційної роботи.

11. Загальний висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації.

Рецензована дисертація Стаховича Андрія Станіславовича «Державне регулювання відтворювальних процесів у сільському господарстві України» є завершеною, в межах поставлених завдань, науковою працею. Дисертація є кваліфікаційною науковою працею на правах рукопису, яка відповідає паспорту спеціальності 073 – «Менеджмент», у якій розв'язано конкретне наукове завдання, що полягає в поглибленні теоретико-методологічних засад і науково-методичного інструментарію державного регулювання відтворювальних процесів у сільському господарстві України. Вона містить низку положень, які є

особистими здобутками автора, мають наукову цінність і позитивне значення для подальшого розвитку вітчизняної сільськогосподарської галузі.

Дисертація «Державне регулювання відтворювальних процесів у сільському господарстві України» відповідає вимогам наказу МОН України від 12.01.2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор – Стахович Андрій Станіславович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 07 «Управління та адміністрування» за спеціальністю 073 «Менеджмент».

Рецензент:

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Мар'яна ВИКЛЮК